

Asia: VN/24399/2023

Edunvalvontalainsäädännön ajantasaistaminen; työryhmän mietintö

Laki edunvalvontavaltuutuksesta (valtuutetun esteellisyys 17 §, omaisuuden lahjoittaminen 18 §, suhde eräisiin muualla laissa oleviin valtakirjaa koskeviin säännöksiin 20 §, edunvalvojan määrääminen valtuutetun tehtäviin 21 §, voimaantulosäännös)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

17 § Valtuutetun esteellisyys

Suomen muistiasiantuntijat ry kannattaa ehdotusta.

18 § Omaisuuden lahjoittaminen

Suomen muistiasiantuntijat ry kannattaa ehdotusta.

Nykyisin voimassa oleva sääntely on hankalaa toteuttaa ja noudattaa. Valtuutetun tulee voida antaa valtuuttajan puolesta pieni tavanomainen lahja (syntymäpäivät, valmistujaiset jne) niin kuin valtuuttaja itse tekisi, jos hän ymmärtäisi ja pystyisi itse toimimaan.

20 § Suhde eräisiin muualla laissa oleviin valtakirjaa koskeviin säännöksiin

Suomen muistiasiantuntijat ry kannattaa ehdotusta. Tiedottamisen tarve tässä asiassa on suuri, sillä sekaannuksia varmasti tulee.

21 § Edunvalvojan määrääminen valtuutetun tehtäviin

Suomen muistiasiantuntijat ry kannattaa ehdotusta.

Laki holhoustoimesta (esteellisyyssperusteiden tarkistaminen 32 §, lupasäännösten ajantasaistaminen 34 ja 34 a §, 39 §, alaikäisen edunvalvonnan rekisteröinti 66 ja 66 a §, voimaantulosäännös)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Suomen muistiasiantuntijat ry kannattaa ehdotuksia.

Vaihtoehdot ja työryhmän harkitsemissa kysymyksiä, joihin ei ehdoteta muutoksia (mietinnön luvut 5.1 ja 5.2)

Näkemyksenne näissä luvuissa käsiteltyjen asioiden lainmuutostarpeista?

Suomen muistiasiantuntijat ry ei näe tarpeelliseksi tässä yhteydessä muuttaa näitä kyseisiä, voimassa olevia säännöksiä.

Pääasialliset vaikutukset (mietinnön luku 4.2)

Onko teillä täydennettävää ehdotuksen vaikutusarviointeihin?

Lapsivaikutusten arviointi vaikuttaa riittämättömältä. Muilta osin Suomen muistiasiantuntijat ry:llä ei ole lisättävää.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

Työryhmän mietintö esittää lainsäädäntöön melko vaatimattomia, osin teknisluonteisia korjauksia.

Esityksessä onkin vain kysymys edunvalvontalainsäädännön ajantasaistamisesta tietyiltä osin.

Edunvalvontalainsäädännön työryhmän tavoitteena oli edunvalvontaa ja edunvalvontavaltuutusta koskevan lainsäädännön ajantasaistaminen ja sähköisten palvelujen mahdollistaminen. Nämä tavoitteet ovat hyviä, mutta työryhmän ehdotukset jäävät kuitenkin varsin suppeiksi eli digitaalisten palveluiden käytön edistäminen kaipaa vielä tulevien työryhmien ehdotuksia koska todellinen arviointi sähköisen edunvalvontavaltuutuksen kehittämisestä ja siihen liittyvistä lainsäädännön muutostarpeista on rajattu työryhmän toimeksiannon ulkopuolelle.

On hyvä, että mietinnössä on jonkin verran käsitelty ulkomaista lainsäädäntöä ja muita ulkomailla (Ruotsi, Norja, Tanska, Viro, Saksa) käytettyjä keinoja, jotta saadaan näkymää siihen, miten asiat voitaisiin järjestää Suomessa paremmin.

Suomen muistiasiantuntijat ry on samaa mieltä siviilioikeuden emeritusprofessori Urpo Kankaan lausuman kanssa siitä, että ehdotetut muutokset ovat varovaisia, pieniä askelia, jotka eivät oikeastaan tee tilaa uusille linjanvedoille edunvalvontajärjestelmän sisällä.

Urpo Kangas esittää lausunnossaan mm. seuraavaa:

Urpo Kangas:

”Vuonna 2023 Suomessa kuoli 61 339 henkilöä. Valtaosa heistä ei ollut kuollessaan edunvalvonnan piirissä, vaikka he ovat viimeisinä elinkuukausinaan varmasti olleet riippuvaisia siitä, että joku heidän omaisistaan on huolehtinut valtuutuksen tai toivomuksen perusteella heidän asioiden hoitamisesta tai omaiset ovat huolehtineet heidän taloudellisista asioistaan asiainhoitoa koskevien säännösten perusteella. Tämä tosiasia on tunnustettu Ruotsissa ja Norjassa, jossa sukulaisilla on oikeus toimia ilman eri määräystä toimintakyvyttömän läheisen puolesta. Työryhmä torjuu tämän mahdollisuuden Suomessa vedoten siihen, että tällaisessa järjestelyssä läheisen toiminta on ”täysin valvonnan ulkopuolella”. Tämä ei pidä paikkaansa. Asiainhoitoa koskevien säännösten mukaan asianhoitaja on velvollinen tekemään tilin toimestaan päämiehen kuolinpesälle, jolla on oikeus tarvittaessa ryhtyä toimiin saattaakseen asiainhoitaja oikeudelliseen vastuuseen aiheuttamastaan vahingosta. Ruotsissa ja Norjassa voimaan saatettua järjestelyä ei voi myöskään torjua viittamaalla edunvalvontavaltuutuksen yleisyyteen tai siihen, että se on osoittautunut toimivaksi järjestelyksi. Jos nykyisin edunvalvontavaltuutuksia ei voida vahvistaa 25 %:ssa kaikkia tapauksia, se pikemminkin osoittaa, että nykyinen systeemi ei toimi tyydyttävällä tavalla. Lainsäädännön jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota siihen, millä tavalla niiden henkilöiden taloudellisesta päätöksenteosta on mahdollista huolehtia, jos henkilö ei ole tehnyt edunvalvontavaltuutusta tai edunvalvontavaltuutusta ei ole voitu syystä tai toisesta vahvistaa eikä henkilölle on määrätty edunvalvojaa.”

Suomen muistiasiantuntijat ry korostaa ja kannattaa seuraavaa Muistiliitto ry:n lausunnossaan esittämää lausumaa:

Holhousviranomaisen käsittelyajat

Muistiliitto ry:

”Muistiliitto on aiemmissa kommenteissaan nostanut esiin edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisen ja edunvalvontamääräysten käsittelyaikojen valitettavan pitkän keston. Erityisesti etenevää sairautta sairastavan henkilön kannalta useiden kuukausien odotus on kohtuutonta, sillä tänä aikana asioiden hoitaminen voi olla mahdotonta. Tämä voi johtaa tarpeettomiin ongelmiin, kuten laskujen maksamatta jäämiseen ja perimiskuluihin. Muistiliitto katsoo, että käsittelyaikoja on nopeutettava.

Muistiliitto haluaa nostaa esiin henkilöä koskeviin edunvalvontamääräyksiin liittyvät haasteet. Käytännössä ihmisille on usein epäselvää, miten taloudelliset ja henkilöä koskevat asiat eroavat toisistaan. Myös Tietosuojavaltuutetun toimisto on todennut saman lausunnossaan. Lisäksi on haastavaa ymmärtää, että edunvalvojan ja valtuutetun toimivalta henkilöä koskevissa asioissa poikkeaa taloudellisista asioista. Henkilöä koskevissa asioissa voidaan toimia vain, jos valtuuttaja tai päämies ei kykene ymmärtämään asiaa sillä hetkellä, kun valtuutusta olisi käytettävä.

Edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain 2 §:ssä tämä on selkeästi ilmaistu, mutta vastaava täsmennys puuttuu holhoustoimilaista. Muistiliitto ehdottaa, että holhoustoimilain 29 §:ään lisätään vastaava selventävä lause.

Koska henkilöä koskevissa asioissa voi olla kyse hyvin erityyppisistä asioista ja koska päämiehen itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa ja toteuttaa niin pitkään kuin mahdollista, ei Muistiliitto näe mahdollisena sitä, että edunvalvoja pääsisi esimerkiksi automaattisesti päämiehensä terveystietoihin, mikäli hänellä olisi henkilöä koskeva määräys.”

Suomen muistiasiantuntijat ry kannattaa työryhmän mietintöön sisältyvää Digi- ja väestötietoviraston edustajana työryhmässä toimineen Kimmo Luojuksen eriävää mielipidettä eli Luojuksen sanoin: ”esteellisyyssäännöksiä tulisi liberalisoida mietinnössä ehdotettua enemmän ainakin edunvalvontavaltuutettujen kohdalla” ja ”perinnöstä luopumisen luvanvaraisuudesta tulisi rajata pois tilanteet, joissa päämies on tullut perillisasemaan edunvalvojansa perinnöstä luopumisen vuoksi”.

Yhdymme myös Luojuksen arvioon, että edunvalvontavaltuutusten sähköisen antamisen mahdollistaminen edistäisi sitä, että valtuutuksia annettaisiin hyvissä ajoin, ja että niitä myös päivitetäisiin elämäntilanteen muuttuessa. Kuten Kimmo Luoju toteaa: ”Konkreettisenä sähköistämisen tarpeeseen vaikuttavana seikkana mainittakoon, että nykytilanteessa valitettavan suuri osuus, noin 25 %, valtuutuksen vahvistamista koskevista hakemuksista ei johda hakijan toivomaan lopputulokseen. Yleisimpiä syitä tähän on se, että valtuutus on annettu aivan liian myöhään, vasta juuri ennen vahvistamishakemuksen tekemistä. Tällöin lääkärinlausunnosta on usein pääteltävissä, että valtuuttaja ei enää ole voinut ymmärtää valtuutuksen merkitystä, eikä valtuutusta voida vahvistaa.”

Sähköistäminen tarjoaisi tehokasta ratkaisua myös työryhmän mietinnössä käsiteltyyn valtakirjan originaalikappaleen säilyttämiseen ja mahdolliseen katoamiseen liittyvään problematiikkaan.

Kuten Kimmo Luoju eriävässä mielipiteessään toteaa, niin myös esimerkiksi valtuutuksen voimaantuloehdon puuttumista ja muotovirheitä voitaisiin sähköistämisellä vähentää.

Meiltäkin 80+ ikäryhmään kuuluvat henkilöt kyselevät onko lomakkeita saatavilla sähköisessä muodossa.

Suomen muistiasiantuntijat ry esittää, että saavutettavat digitaaliset palvelut tulee saada käyttöön mahdollisimman pian. Näin myös kohtuuttoman pitkät käsittelyajat jäisivät toivottavasti historiaan. Kannustamme tulevia työryhmiä avoimeen ja tulokselliseen työhön Suomen ikääntyneiden määrän ja osuuden väestöstä kasvaessa lähivuosina suurimmalle tasolleen koskaan.

Espoossa 28.2.2025

Tom Anthoni

Suomen muistiasiantuntijat ry

Anthoni Tom
Suomen muistiasiantuntijat ry - Toiminnanjohtaja